

2017 M. „AMERICAN BOOK AWARDS“ LAUREATĖ

Paliečia tarsi stebuklas.
NEW STATESMAN

Yaa.
Gyasi
AUKSINĖS
ŠAKNYYS

baltos lankos

Yaa Gyasi

Auksinės šaknys

romanas

Iš anglų kalbos vertė Gabrielė Gailiūtė-Bernotienė

baltos lankos

Efija

Tą naktį, kai alsioje Fančių krašto kaitroje gimė Efija Očer, miške, prie pat jos tėvo trobų, siautė gaisras. Jis sparčiai plito, dienų dienas skynėsi kelią. Jis mito oru, nakvojo urvuose ir slėpėsi medžiuose, jis degė aukštyn ir tolyn, nesukdamas galvos dėl to, kaip niokoja viską paskui save, kol pasiekė ašančių kaimą. Ten jis pranyko, susiliejo su naktimi.

Efijos tėvas Kobė Očeris paliko pirmąją žmoną Baabą su naujagime, o pats išėjo apžiūrėti, kokia žala padaryta jo jamsui – brangiausiam augalui, maitinančiam šeimas visoje plačioje šalyje. Kobė prarado septynis jamso augalus ir kiekviena netektis buvo lyg šeimos nario. Tuomet suprato, kad prisiminimas apie tą gaisrą, kuris degė, o paskui spruko, persekios jį, jo vaikus ir vaikų vaikus, kol tik gyvuos giminė. Kai grįžo į Baabos trobą ir rado Efiją, naktinio gaisro kūdikį, klykiančią į orą, pažvelgė į žmoną ir pasakė:

– Daugiau niekada nesikalbėsime apie tai, kas šiandien nutiko.

Kaimiečiai ėmė šnekėti, kad kūdikis gimė iš ugnies, kad tai dėl to Baaba neturi pieno. Efiją žindė Kobės antroji žmona, kuri vos prieš tris mėnesius buvo pagimdžiusi sūnų. Efija neėmė papo, o kai imdavo, aštrios jos dantenos draskydavo odą aplink spenelius ir moteris ėmė baimintis žindyti šį kūdikį. Dėl to Efija lyso: vien oda aptraukti paukščiuko kaulėliai, didelė juoda

žiojinti burna, iš kurios sklido alkio šauksmas, aidintis po visą kaimą net ir tomis dienomis, kai Baaba visomis jėgomis stengėsi ją tildyti, uždengusi kūdikio lūpas šiurkščiu kairės rankos delnu.

– Mylėk ją, – įsakė Kobė, tarsi meilė būtų tiesiog veiksmas, kaip pakelti maistą nuo geležinės lėkštės ir prinešti prie lūpų. Naktimis Baaba svajodavo palikti kūdikį tamsiame miške, kad dievas Nijamė darytų su ja ką panorėjęs.

Efija augo. Vasarą po trečiojo jos gimtadienio Baaba susilaukė pirmojo sūnaus. Berniuko vardas buvo Fiiifis, jis buvo toks rubuiliukas, kad kartais, kai Baaba nematydavo, Efija ridendavo jį grindimis kaip kamuolį. Pirmą kartą, kai Baaba leido Efijai jį palaikyti, ši netyčia išmetė. Kūdikis šleptelėjo ant pasturgalio, apsivertė ant pilvo ir pakėlė akis į visus kambaryje, neapsispręsdamas, ar pravirkti, ar ne. Nusprendė, kad neverta, bet Baaba, maišiusi *banku*, pakėlė pagalį ir prilupo Efiją per nuogą nugarą. Kaskart jai keliant pagalį nuo mergaitės kūno, likdavo karšti lipnūs *banku* trupiniai, deginantys odą. Kai Baaba baigė lupti, Efija buvo visa nusėta pūslėmis, klykė ir verkė. Fiiifis nuo grindų, kur voliojosi ant pilvo, pažvelgė į Efiją akimis it lėkštutės, bet neišleido jokio garso.

Grįžęs namo, Kobė rado kitas savo žmonas, tvarstančias Efijai žaizdas, ir tuojau suprato, kas nutiko. Jiedu su Baaba barėsi iki išnaktų. Efija girdėjo juos pro plonas trobos sienas, gulėdama ant grindų, tai nubusdama, tai vėl karštligiškai įmigdama. Jos sapne Kobė buvo liūtas, o Baaba – medis. Liūtas išrovė medį iš žemės, kur tas augo, ir trenkė atgal. Medis priešindamasis tiesė šakas, o liūtas po vieną jas nudraskė. Parverstas medis ėmė šauktis raudonųjų skruzdžių, kurios ropinėjo siauruose jo žievės plyšeliuose. Skruzdės susirinko ant minkštos žemės, ties medžio kamieno viršumi.

Ir ratas įsisuko. Baaba mušė Efiją. Kobė mušė Baabą. Kai sulaukė dešimties, Efija jau mokėjo papasakoti savo kūno randų istoriją. 1764 metų vasara, kai Baaba laužė jamsą jai į nugarą.

1767 metų pavasaris, kai Baaba sudaužė kairę jos pėdą akmeniui ir sulaužė didįjį pirštą – dabar tas styrojo atskirai nuo kitų. Kiekvieną randą ant Efijos kūno lydėjo ir Baabos randas, bet tai ne trukdė motinai lupti dukters, o tėvui – motinos.

Kai pražydo Efijos grožis, viskas tik pablogėjo. Kai jai buvo dvylika, pasirodė krūtys, du gumbeliai, pūpsantys ant krūtinės, minkšti kaip mango minkštimas. Kaimo vyrai suprato, kad tuojau pasirodys pirmasis kraujas, ir laukė progos prašyti Baabos ir Kobės jos rankos. Pasipylė dovanos. Vienas vyras geriau už visus kaime leido palmių vyną, o kito žvejybos tinklai niekada nebūdavo tušti. Ryškėjantis Efijos moteriškumas aprūpino visą Kobės šeimyną. Jų pilvai ir rankos niekada nebuvo tušti.

1775 metais Advoja Aidoo tapo pirmąja kaimo mergina, kuriai pasipiršo britų kareivis. Ji buvo šviesios odos ir aštraliežuvė. Rytai, kai nusimaudydavo, išsitrindavo sviestmedžių sviestu visą kūną, po krūtimis ir tarp kojų. Efija jos gerai nepažinojo, bet vieną kartą matė nuogą, kai Baaba pasiuntė ją nunešti palmių aliejaus į anos merginos trobą. Jos oda buvo glotni ir žvilganti, o plaukai karališki.

Kai baltasis atėjo pirmą kartą, Advojos motina paprašė Efijos tėvų aprodyti jam kaimą, kol Advoja susiruoš.

– Galima kartu? – paklausė Efija, bėgdama paskui jau einančius tėvus. Viena ausimi išgirdo Baabos „ne“, o kita – Kobės „taip“. Tėvo ausis nugalėjo ir netrukus Efija stovėjo priešais pirmą baltąjį, kurį buvo mačiusi.

– Jam malonu su jumis susipažinti, – pasakė vertėjas, o baltasis ištiesė Efijai ranką. Ji jos nepaspaudė. Tik pasislėpė tėvui už kojos ir žiūrėjo.

Jis vilkėjo švarką su blizgančiomis auksinėmis sagomis per vidurį; švarkas vos suėjo ant pūpsančio pilvo. Jo veidas buvo raudonas, lyg kaklas būtų liepsnojantis kelmas. Visas storas, stambiais

lašais prakaitavo kakta ir viršutinė lūpa. Efijai jis priminė lietaus debesį – blyškų, šlapią ir beformį.

– Jums leidus, jis norėtų pamatyti kaimą, – pasakė vertėjas ir visi pajudėjo.

Pirmiausia sustojo prie pačios Efijos trobų.

– Čia gyvename mes, – pasakė Efija baltajam, o jis jai bukai šypsojosi, žalias jo akis slėpė rūkas.

Jis nesuprato. Net kai vertėjas jam išvertė, jis vis tiek nesuprato.

Kobė paėmė Efiją už rankos ir jiedu su Baaba nusivedė baltąjį prie trobų.

– Čia, šitame kaime, – aiškino Kobė, – kiekviena žmona turi savo trobą. Toje troboje gyvena su savo vaikais. Kai ateina jos eilė leisti naktį su vyru, jis eina į jos trobą.

Išgirdus vertimą, baltojo akys nuskaidrėjo ir staiga Efija suprato, kad jis regi naujomis akimis. Jos trobos sienų dumblas, stogo šiaudai – pagaliau jis tai išvydo.

Jie toliau ėjo per kaimą, rodydami baltajam pagrindinę aikštę, žvejų valteles iš išskobtų medžių kamienų, kurias vyrai nešdavosi kelias mylias iki pakrantės. Efija irgi prisivertė žvelgti naujomis akimis. Užvodė jūros druska dvelkiantį vėją, prilietusį jai nosies plaukelius, pajuto palmės medžio žievę, šiurkščią kaip šveitiklis, visur aplink pamatė sodriai sodriai raudoną molį.

– Baaba, – paklausė Efija, kai vyriškis paėjęs į priekį, – kodėl Advoja tekės už šito vyro?

– Nes jos motina liepia.

Po kelių savaitių baltasis grįžo pagerbti Advojos motinos, o Efija ir kiti kaimiečiai susirinko aplink pažiūrėti, ką jis pasiūlys. Nuotakos kaina buvo penkiolika svarų. Jis atgabeno gėrybių iš Pilies – jas ant kuprų atnešė ašančiai. Kobė liepė Efijai stovėti už jo ir abu žiūrėjo, kaip ateina tarnai su audiniais, soromis, auksu ir geležimi.

Kai grįžo prie savo trobų, Kobė pasivedė Efiją į šalį, praleisdamas žmonas ir kitus vaikus pirma savęs.

– Supranti, kas nutiko? – paklausė.

Tolumoje Baaba paėmė Fiifį už rankos. Efijos broliui ką tik suėjo vienuolika, bet jis jau sugebėdavo įlipti į palmės medį vien basomis kojomis ir rankomis.

– Baltasis atvyko išsigabenti Advojos, – atsakė Efija.

Tėvas linktelėjo.

– Baltieji gyvena Keip Kosto pilyje. Ten jie mainosi gėrybėmis su mūsiškiais.

– Kaip geležimi ir soromis?

Tėvas uždėjo ranką jai ant peties ir pabučiavo į kaktą, bet, kai atsitraukė, jo akys buvo susirūpinusios ir užsigalvojusios.

– Taip – gauname geležies ir sorų, bet turime už tai jiems kai ką duoti. Tas žmogus atkeliavo iš Keip Kosto vesti Advojos, bus ir daugiau tokių, kurie atkeliaus ir išsigabens mūsų dukras. Bet tu, mano turte, – tau turiu didesnių planų, negu tapti baltojo žmona. Tu tekėsi už mūsų kaimo vyriškio.

Tada atsigręžė Baaba ir Efija pagavo jos žvilgsnį. Baaba susiraukė. Efija pažvelgė į tėvą, ar jis pastebėjo, bet Kobė nepratarė nė žodžio.

Efija žinojo, ką rinktųsi į vyrus, ir labai vylėsi, kad tėvai parinks tą patį. Abeeku Badu buvo kaimo vado įpėdinis. Aukštas, avokado kauliuko spalvos odos ir stambių rankų ilgais plonais pirštais, kuriais kalbėdamas mirgėdavo it žaibais. Praeitą mėnesį jis keturis kartus lankėsi jos trobose, o šią savaitę jie su Efija turėjo kartu valgyti.

Abeeku atgabeno ožką. Jo tarnai nešė jamsą, žuvį ir palmių vyną. Baaba ir kitos žmonos kurstė ugniakurus ir kaitino aliejų. Ore sodriai kvepėjo.

Tą rytą Baaba supynė Efijai plaukus. Palei skyrimą viduryje ėjo dvi ilgos kasos. Efija išsitepė nuogą kūną aliejumi ir įsisegė aukso auskarus. Valgydama sėdėjo priešais Abeeku, patenkinta, kai jis paslapčia pasigėrėdamas žvilgčiojo.

– Ar buvai Advojos ceremonijoje? – paklausė Baaba, kai visi vyrai buvo aptarnauti ir moterys pagaliau pradėjo valgyti.

– Taip, buvau, bet tik trumpai. Gaila, kad Advoja išvyksta iš kaimo. Būtų tapusi gera žmona.

– Kai tapsi vadu, ar dirbsi britams? – paklausė Efija.

Kobė ir Baaba griežtai ją nužvelgė ir ji nunarino galvą, bet, kai pakėlė, Abeeku šypsojosi.

– Mes dirbame *su* britais, Efija, o ne britams. Tai ir yra prekyba. Kai tapsiu vadu, tęsime tai, kas pradėta, – tarpininkausime ašančių ir britų prekybai.

Efija linktelėjo. Ji tiksliai nesuprato, ką tai reiškia, bet iš tėvų žvilgsnių buvo aišku, kad verčiau neprasižioti. Abeeku Badu buvo pirmas vyras, kurį jie pakvietė su ja susipažinti. Efija baisiai troško, kad jis jos norėtų, bet dar nežinojo, koks jis vyras, kokios moters jam reikia. Savo troboje Efija galėjo klausti tėvo ir Fiiifio visko, ko tik panorėdavo. Tik Baaba mėgo tylą ir to paties reikalaudavo iš Efijos, skeldavo jai antausį už klausimą, kodėl nenusivedusi jos palaiminti, kaip kitos motinos savo dukterų. Tik kai nekalbėdavo ir neklausinėdavo, kai susitraukdavo, Efija pajusdavo Baabos meilę ar kažką panašaus. Galbūt to nori ir Abeeku.

Abeeku baigė valgyti. Paspaudė rankas visai šeimai ir sustojo prie Efijos motinos.

– Pranešk man, kai ji bus pasirengusi, – pasakė.

Baaba prisidėjo ranką prie krūtinės ir rimtai linktelėjo. Kobė ir kiti vyrai išlydėjo Abeeku, o likę šeimos nariai laukė.

Tą naktį Baaba pažadino Efiją, miegančią ant trobos grindų.

– Kai pasirodys kraujas, Efija, turėsi jį slėpti. Turėsi pasakyti man ir daugiau niekam nesakyti, – aiškino. – Supratai? – Padavė Efijai palmių lapų, kuriuos buvo pavertusi minkštais susuktais lakštais. – Įsikišk juos vidun ir kasdien tikrink. Kai paraudonos, pasakyk man.

Efija pažvelgė į palmių lapus ištiestose Baabos rankose. Iš pradžių neėmė, bet, kai vėl pažvelgė, motinos akyse išvydo kažkokią neveltį. O kadangi nuo tokios išraiškos Baabos veidas kažkaip sušvelnėjo ir kadangi Efija taip pat pažino neveltį, tą ilgesio vaisių, padarė, kaip liepta. Kasdien Efija tikrino, ar nepasirodys raudonis, bet palmių lapai visada išlįsdavo žalsvai balkšvi. Pavasarį kaimo vadas susirgo ir visi įdėmiai stebėjo Abeeku, ar jis bus pasirengęs šiam darbui. Tais mėnesiais jis vedė dvi moteris – Arekują Išmintingąją ir Milicentą, maišyto kraujo fančių moters ir britų kareivio dukrą. Kareivis mirė nuo karštinės, palikęs žmonai ir dviem vaikams daug turtų, su kuriais jie galėjo daryti ką panorėję. Efija melste meldė dienos, kai visi kaimiečiai vadins ją Efija Gražuole, kaip ją vadindavo Abeeku tais retais kartais, kai galėdavo pasikalbėti.

Milicentos motinai jos baltasis vyras buvo davęs naują vardą. Ji buvo putli, stambi moteris, tamsioje odos naktyje žybčiojo dantys. Kai vyras mirė, ji nusprendė išsikraustyti iš Pilies į kaimą. Kadangi baltieji vyrai testamentais negalėjo palikti pinigų fantėms žmonoms ir vaikams, palikdavo kareiviams ir draugams, o tie draugai mokėdavo žmonoms. Milicentos motina gavo užtektinai pinigų naujam gyvenimui ir žemės lopinėliui. Juodvi su Milicenta dažnai lankydavo Efiją ir Baabą, nes, kaip sakydavo, jos tuoj priklausys vienai šeimai.

Milicenta buvo šviesiausios odos moteris, kiek tik Efija buvo mačiusi. Juodi jos plaukai krito iki pusės nugaros, o akyse

šmėsčiojo žaluma. Retai šypsodavosi, kalbėjo kimiu balsu su keistu fantišku akcentu.

– Kaip ten, toje Pilyje? – paklausė Baaba Milicentos motinos vieną dieną, kai visos keturios susėdo užkąsti žemės riešutų ir bananų.

– Neblogai, neblogai. Jie tavim rūpinasi, ak, tie vyrai! Atrodo, niekada anksčiau nėra buvę su moterimi. Nežinau, ką veidavo jų britės žmonos. Sakau – mano vyras žiūrėdavo į mane taip, lyg aš būčiau vanduo, o jis – ugnis, ir kasnakt reikėdavo jį gesinti.

Moterys nusijuokė. Milicenta šyptelėjo Efijai, o Efija norėjo paklausti, kaip jai su Abeeku, bet neišdrįso.

Baaba pasilenkė prie Milicentos motinos, bet Efija vis tiek išgirdo:

– Ir jie gerai moka už nuotakas, ką?

– Hm, patikėk, mano vyras sumokėjo motinai dešimt svarų, ir tai prieš penkiolika metų! Patikėk, sese, pinigai geri, bet bent jau aš džiaugiuosi, kad mano dukra ištekėjo už fančio. Net jei karėivis siūlytų sumokėti dvidešimt svarų, ji netaptų vado žmona. O dar blogiau – jai tektų gyventi Pilyje, toli nuo manęs. Ne, ne, vėčiau tektų už kaimo vyriškio, kad dukros liktų arti.

Baaba linktelėjo ir atsigręžė į Efiją, o ši skubiai nudelbė akis.

Tą naktį, praėjus vos dviem dienoms po jos penkioliktojo gimtadienio, pasirodė kraujas. Tai nebuvo galingai plūstanti vandenyno banga, kaip Efija tikėjosi, tiesiog srovelė, kapsintis lietutis, lašelis po lašelio, nuo tos pačios trobos stogo vietos. Ji apsi-valė ir palaukė, kol tėvas paliks Baabą, kad galėtų jai papasakoti.

– Baaba, – pasakė rodydama raudonai nusidažiusius palmių lapus. – Man pasirodė kraujas.

Baaba prisidėjo ranką prie lūpų.

– Kas dar žino?

– Niekas, – atsakė Efija.

– Žiūrėk, kad ir nesužinotų. Supratai? Kai kas nors klaus, ar jau tapai moterimi, atsakyk, kad ne.

Efija linktelėjo. Jau ketino eiti, bet pilve lyg žioruojančios anglys degė klausimas.

– Kodėl? – pagaliau pratarė.

Baaba kyštelėjo ranką Efijai į burną, ištraukė liežuvį ir suspaudė jo galiuką aštriais nagais.

– Kuo save laikai, kad drįsti manimi abejoti, ką? Jei nedarysi, kas liepta, padarysiu, kad daugiau niekada nekalbėtum.

Ji paleido Efijos liežuvį, o ši visą vakarą juto savo kraujo skonį.

Kitą savaitę senasis vadas mirė. Į visus aplinkinius kaimus pasiuntė žinią apie laidotuves. Jos truks mėnesį ir baigsis Abeeku tapimo vadu ceremonija. Kaimo moterys nuo saulėtekio iki saulėlydžio gamino valgį, iš puikiausio medžio buvo skobiami būgnai, sukviesti geriausi giesmininkai. Laidotuvininkai pradėjo šokti ketvirtąją lietaus sezono dieną ir nesiilsėjo, kol žemė visiškai neišdžiūvo.

Pirmajai sausai nakčiai baigiantis, Abeeku buvo karūnuotas Omanhinu, fančių kaimo vadu. Jis vilkėjo prabangiais audiniais, iš abiejų pusių – dvi žmonos. Efija ir Baaba stovėjo viena šalia kitos ir žiūrėjo, o Kobė vaikštinėjo po minią. Retsykiais Efija išgirdavo jį murmant, kad ji, jo dukra, gražiausia kaimo moteris, irgi turėtų ten būti.

Tapęs naujuoju vadu, Abeeku norėjo nuveikti ką nors reikšminga, ką nors, kas atkreiptų dėmesį į jų kaimą ir priverstų visus su jais skaitytis. Vos po trijų dienų jis savo trobose surinko visus kaimo vyrus. Dvi dienas be perstojo juos maitino, girdė palmių vynu, kol iš kiekvienos trobos buvo girdėti siautulingas juokas ir aistringi šūksniai.

- Ką jie darys? – paklausė Efija.
- Ne tavo reikalas, – atsakė Baaba.

Du mėnesius nuo tada, kai Efija ėmė kraujuoti, Baaba jos nebemušdavo. Atsilygindama už tylėjimą. Kartais, gaminant vyrams valgi, arba kai parnešdavo vandens ir žiūrėdavo, kaip Baaba sauja jį semia, Efija galvodavo, kad pagaliau jos pradėjo elgtis taip, kaip priklauso motinoms ir dukterims. Bet kitais kartais Baabos veidą vėl perkreipdavo susiraukusi mina, ir Efija matydavo, kad naujoji motinos ramybė tėra laikina, jos įniršis – laukinis žvėris, kolei kas sutramdytas.

Kobė grįžo iš susirinkimo su ilga mačete. Jos rankena buvo auksinė, išraižyta raidėmis, kurių niekas nesuprato. Buvo toks girtas, kad visos jo žmonos ir vaikai sustojo ratu aplink jį, dviejų pėdų atstumu, o jis svirduliavo, tai šen, tai ten smaigstydamas aštriu ginklu.

- Visas kaimas paplūs krauju! – šaukė.

Puolė Fiifj, kuris netyčia įžengė į ratą, o berniukas, lieknesnis ir vikresnis negu tada, kai buvo rubuiliukas kūdikis, kryptelėjo klubais ir vos per kelis colius išvengė mačetės smaigalio.

Fiifis buvo jauniausias susirinkime. Visi žinojo, kad taps šauniu kariu. Buvo matyti iš to, kaip ropšdavosi į palmes. Kaip nešiojo tylą tarsi aukso karūną.

Kai tėvas išėjo ir Efija įsitikino, kad motina užmigo, prišliaužė prie Fiifio.

- Atsibusk, – sukuždėjo, o jis stūmė ją šalin. Net ir pusiau-miga buvo už ją stipresnis. Ji griuvo atakupsta, bet grakščiai it katė ir vėl atsivertė ant kojų. – Atsibusk, – pakartojo.

Fiifis atmerkė akis.

- Atstok, sese, – pasakė jis.
- Kas bus? – paklausė ji.

– Tai vyrų reikalas, – atsakė Fiifis.

– Tu dar ne vyras, – pasakė Efija.

– O tu dar ne moteris, – atrėžė Fiifis. – Kitaip šįvakar būtum buvusi su Abeeku kaip jo žmona.

Efijai ėmė virpėti lūpos. Jau ketino grįžti į savo trobos pusę, bet Fiifis pastvėrė ją už rankos.

– Mes padedame britams ir ašančiams prekiauti.

– Mat kaip, – atsakė Efija. Tą patį buvo girdėjusi iš tėvo ir Abeeku vos prieš keletą mėnesių. – Nori pasakyti, mes duosime ašančiams aukso, o baltiesiems – audinių?

Fiifis kiekiačiau ją spustelėjo.

– Nebūk kvaila, – pasakė. – Abeeku sudarė sąjungą su vienu iš galingiausių ašančių kaimų. Mes padėsime jiems pardavinėti britams vergus.

Šitaip į jų kaimą atėjo baltieji. Stori ir ploni, raudoni ir įdegę. Atėjo uniformuoti, su kardais prie šono, jų akys šnairavo, visada visada saugojosi. Atėjo įvertinti prekių, kurias jiems pažadėjo Abeeku.

Po vado ceremonijos Kobė ėmė nervintis dėl vis neišsipildančio Efijos moteriškumo, nervintis, kad Abeeku pamirš ją, nes pamils kitą kaimo moterį. Jis visada sakė, kad norėtų, jog dukra būtų pirmoji, svarbiausioji žmona, bet dabar vis mažėjo vilčių netgi tapti trečiaja.

Jis kasdien klausinėdavo Baabos, kas nutiko Efijai, o Baaba kasdien atsakydavo, kad ji dar nepasirengusi. Iš nevilties jis nusprendė leisti dukrai kartą per savaitę su Baaba eiti į Abeeku trobas, kad anas ją matytų ir atsimintų, kaip kadaise mylėjo jos veidą ir kūną.

Arekuja Išmintingoji, pirmoji Abeeku žmona, vieną vakarą pasveikino jas atėjusias.

– Meldžiamoji mama, – pasakė Baabai, – šįvakar jūsų nelaukėme. Svečiuose baltieji.

– Galime eiti, – pasakė Efija, bet Baaba suėmė ją už rankos.

– Jei tu nieko prieš, norėtume pasilikti, – pasakė Baaba. Arekuja keistai į ją pažvelgė. – Jei grįšime per anksti, vyras pyks, – pridūrė Baaba, lyg tai viską paaiškintų.

Efija žinojo, kad ji meluoja. Kobė tą vakarą jų čia nesiuntė. Tai Baaba nugirdo, kad lankysis baltieji, ir nusprendė eiti susipažinti. Arekuja pasigailėjo ir nuėjo paklausti Abeeku, ar joms galima pasilikti.

– Valgysit su moterim, o jeigu įeis vyrai, nekalbėsit, – grįžusi pasakė. Nusivedė jas gilyn į trobas. Efija žiūrėjo, kaip jos viena po kitos slenka pro šalį, kol įėjo ten, kur žmonos buvo susirinkusios valgyti. Atsisėdo greta Milicentos, kuriai jau pūpsėjo nėščiosios pilvas, žemai nukaręs, ne didesnis už kokoso riešutą. Arekuja pagamino žuvies troškinį palmių aliejuje ir jos ėmė kirsti, kol pirštai nusidažė oranžine spalva.

Netrukus įėjo tarnaitė, kurios Efija nebuvo pastebėjusi. Buvo smulkutė, visai vaikas, ir nekėlė akių nuo grindų.

– Meldžiamoji mama, – pasakė Arekujai. – Baltieji norėtų apžiūrėti trobas. Vadas Abeeku liepė jums žiūrėti, kad būtumėte tinkamos jiems pasirodyti.

– Eik greičiau ir atnešk mums vandens, – pasakė Milicenta, o kai tarnaitė grįžo su kibiru vandens, visos nusiplovė rankas ir lūpas.

Efija susiglostė plaukus, palaižiusi delnus ir pirštais prispausdama smulkias garbanėles pakraščiuose. Kai baigė, Baaba pastatė ją tarp Milicentos ir Arekujos, priešais kitas moteris, o Efija labai stengėsi atrodyti mažesnė, kad netrauktų dėmesio.

Netrukus atėjo vyrai. Abeeku atrodė kaip tikras vadas, galvoje Efija, stiprus ir galingas, lyg galėtų iškelti dešimt moterų virš

galvos į saulę. Paskui jį įėjo du baltieji. Vienas, nusprendė Efija, tikriausiai buvo baltųjų vadas, nes kiti dirsčiojo į jį prieš krustelėdami ar prašnekdami. Tas baltasis vadas vilkėjo tokiais pat drabužiais kaip kiti, bet ant jo švarko ir pečių antsiuvų žvilgėjo daugiau auksinių sagų. Atrodė vyresnis už Abeeku, tamsiai ruduose plaukuose šmėsčiojo žilė, bet stovėjo tiesus, kaip dera vadui.

– Štai moterys. Mano žmonos ir vaikai, motinos ir dukros, – pasakė Abeeku.

Mažesnysis, drovesnysis baltasis jam kalbant įdėmiai žiūrėjo į jį, o tada atsigręžė į baltąją vadą ir prašneko savo keista kalba. Baltasis vadas linktelėjo ir nusišypsojo visiems, įdėmiai pažvelgė į kiekvieną moterį ir pasisveikino prasta fančių kalba.

Kai priėjo eilė sveikintis su Efija, ji nesusitvardžiusi sukikeno. Kitos moterys ją tildė, lyg karštis jos skruostus išmušė gėda.

– Dar mokausi, – pasakė baltasis vadas, įbedęs akis į Efiją; fančių kalba iš jo lūpų jai skambėjo šlykščiai.

Jis žvelgė jai į akis, rodė, kelias minutes, ir Efija pajuto, kad jai dar labiau kaista oda, kai jo žvilgsnis pasidarė gašlesnis. Tamsiai rudi rainelių ratilai atrodė lyg didžiuliai puodai, kuriuose galėtų nuskęsti maži vaikai, ir jis žvelgė į Efiją štai šitaip, lyg norėtų ją ten ir laikyti – savo skandinančiose akyse. Jam tuojau išraudo skruostai. Jis atsigręžė į kitą baltąją ir kažką pasakė.

– Ne, ji ne mano žmona, – atsakė Abeeku, kai anas jam išvertė, nesivargindamas slėpti susierzinimo.

Efija nunarino galvą susigėdusi, kad Abeeku dėl jos gėda, susigėdusi, kad jis negali pavadinti jos žmona. Taip pat susigėdusi, kad jis nepavadino jos vardu: Efija Gražuolė. Beviltiškai troško sulaužyti pažadą Baabai ir paskelbti, kad jau yra moteris, bet, jai nespėjus prašnekti, vyrai nuėjo, jos drąsa išsisklaidė, kai baltasis vadas pažvelgė į ją per petį ir nusišypsojo.

Jis buvo vardu Džeimsas Kolinsas, ką tik paskirtas Keip Kosto pilies gubernatoriumi. Po savaitės grįžo į kaimą paprašyti Baabą Efijos rankos. Kobės įniršis dėl piršlybų pripildė visus kambarius lyg karšti garai.

– Juk ji beveik pažadėta Abeeku! – šaukė ant Baabos, kai ši jam pasakė svarstantį pasiūlymą.

– Taip, bet Abeeku negali jos vesti, kol nepasirodys kraujas, o mes jau tiek metų laukiame. Patikėk, vyre, manau, tame gaisre ji buvo prakeikta, ji – demonas, kuris niekada netaps moterimi. Tik pagalvok. Koks gi padaras gali būti toks gražus, bet neliečiamas? Štai visi moteriškumo ženklai, bet vis nieko. Baltasis vis tiek ją ves. Jis nežino, kokia ji.

Efija girdėjo, kaip tądien baltasis kalbėjosi su motina. Jis sumokėsiąs Baabai trisdešimt svarų iš anksto ir dvidešimt penkis šilingus per mėnesį prekėmis kaip nuotakos kainą. Daugiau, negu galėtų pasiūlyti netgi Abeeku, daugiau, negu buvo pasiūlyta už bet kurią kitą fančių moterį šiame ar kitame kaime.

Efija visą vakarą girdėjo, kaip tėvas žingsniuoja šen ir ten. Net kitą rytą nubudusi girdėjo tą patį – vienodą jo pėdų ritmą ant plūkto molio aslos.

– Reikia priversti Abeeku manyti, kad tai jis taip sugalvojo, – pagaliau tarė jis.

Tad pasikvietė vadą į savo trobas. Tas atsisėdo greta Kobės, o Baaba jam išdėstė savo teoriją, kad gaisras, sunaikinęs tiek šeimos turtą, sunaikino ir vaiką.

– Jos kūnas kaip moters, bet dvasioje tūno kažkoks blogis, – aiškino Baaba, pabrėžtinai spjaudydama ant žemės. – Jei ją vesi, ji niekada negimdys tau vaikų. Jei ją ves baltasis, jam pasidarys brangus šitas kaimas ir tavo prekyba dėl to suklestės.

Abeeku mažliai trynėsi barzdą ir galvojo. Perbraukė pirštais per jos veido kraštovaizdį, smakrų kalvas, šnervių urvus.

– Niekada nėra gimusi gražesnė moteris, – galiausiai pasakė. Atsigrėžė į Baabą. – Bet suprantu, kad tu teisi. Jei baltasis jos nori, tegu turisi. Juo geriau mūsų verslui su jais. Juo geriau kaimui.

Kobė, didelis ir stambus, atvirai pravirko, bet Baaba išdidiškai iškėlė galvą. Kai Abeeku išėjo, priėjo prie Efijos ir padavė jai juodą akmens pakabutį, raibuliuojantį, lyg būtų padengtas aukso dulkėmis.

Įspraudė jį Efijai į riešukučias, tada pasilenkė, kol lūpomis lietė Efijai ausį.

– Kai iškeliausi, pasiimk jį, – pasakė Baaba. – Jis tavo motinos.

Ir, kai Baaba pagaliau atsitraukė, jos šypsenoje Efija pamatė kažką panašaus į palengvėjimą.

*

Efija tik sykį buvo keliavusi pro Keip Kosto pilį, kai juodvi su Baaba išvyko iš savo kaimo į miestą, bet ligi vestuvių dienos niekada nesilankė viduje. Pirmame aukšte buvo koplyčia; juodu su Džeimsu Kolinsu sutuokė dvasininkas, kuris liepė Efijai kartoti žodžius, kuriuos ji sakė nenuoširdžiai, kalba, kurios nemokėjo. Niekas nešoko, nešventė, nesipuošė ryškiomis spalvomis, nesiglostė plaukų, senutės nuogomis raukšlėtomis krūtėmis nemėtė monetų ir nemojavo skepetomis. Net Efijos šeima neatvyko, nes, kai Baaba visus įtikino, kad mergina – blogas ženklas, niekas nebenorėjo su ja turėti nieko bendra. Tą rytą, kai ji išvyko į Pilį, Kobė pabučiavo jai viršugalvį ir pamojo ranka supratęs, kad ta

nuojauta apie šeimos nykimą ir pražūtį, nuojauta, aplankiusi jį gaisro naktį, prasideda čia – nuo jo dukters ir baltojo vyro.

Džeimsas savo ruožtu padarė viską, kad Efijai būtų patogiu. Ji matė, kaip jis stengėsi. Paprašė vertėją išmokyti jį dar daugiau fantiškų žodžių, kad galėtų jai pasakyti, kokia ji graži, kaip jis rūpinsis ja, kiek tik įstengs. Jis vadino ją taip, kaip Abeeku, – Efija Gražuole.

Kai jie susituokė, Džeimsas aprodė Efijai pilį. Pirmajame aukšte, palei šiaurinę sieną, buvo butai ir sandėliai. Viduryje – paradų aikštė, kareivinės, sargybos bokštas. Skerdykla, tvenkinys, ligininė. Dailidės dirbtuvė, kalvė, virtuvė. Pati Pilis buvo kaimas. Efija vaikščiojo su Džeimsu netekusi amo, pirštais glostydama dailius baldus, pagamintus iš jos tėvo odos spalvos medžio, kabantį šilką, švelnų lyg bučinys.

Gėrė į save viską, sustojusi patrankų aikštelėje, kur į jūrą žvelgė didžiuliai juodi vamzdžiai. Norėjo pailsėti, prieš Džeimsui nusivedant ją savo asmeniniais laiptais, tad vieną akimirką priglaudė galvą prie vienos patrankos. Tada pajuto, kad pro skylutes žemėje kyla vėjelis.

– Kas apačioje? – paklausė Džeimso ir išgirdo neaiškiai ištartą fantišką žodį, reiškiantį „krovinį“.

Tada vėjelis atnešė vos girdimą verksmą. Tokį tylų, kad Efija manė, jog jai pasirodė, bet ji pasilenkė ir pridėjo ausį prie grotelių.

– Džeimsai, ar ten žmonės? – paklausė.

Džeimsas skubiai priėjo prie jos. Pastvėrė ją nuo žemės, suėmė už pečių ir pažvelgė tiesiai į akis.

– Taip, – ramiai atsakė. Šį fantišką žodį buvo gerai išmokęs. Efija atsitraukė nuo jo. Pažvelgė į veriančias akis.

– Bet kaip galima laikyti juos ten verkiančius, hm? – paklausė. – Jūs, baltieji. Mano tėvas įspėjo apie jūsų papročius. Gražink mane namo. Tuoj pat gražink mane namo!

Nepajuto, kad klykia, kol Džeimsas neuždėjo delno jai ant burnos, spausdamas lūpas, lyg galėtų sukišti žodžius atgal. Ilgai šitaip laikė, kol ji apsiramino. Ji nežinojo, ar jis suprato, ką ji sakė, bet tuomet – vien iš to, kaip jo pirštai vos juntamai spaudė jai lūpas – suprato, kad šis vyras gali skaudinti, kad turėtų džiaugtis būdama šioje, o ne anoje jo žiaurumo pusėje.

– Nori namo? – paklausė Džeimsas. Jo fančių kalba tvirta, nors ir neaiški. – Tavo namuose ne ką geriau.

Efija nustūmė jo ranką sau nuo lūpų ir vėl į jį žvelgė. Prisiminė, kaip džiaugėsi motina, kai ji iškeliavo, ir suprato, kad Džeimsas sako tiesą. Namo grįžti ji negali. Vos pastebimai linktelėjo.

Džeimsas nuskubino ją laiptais. Pačiame viršutiniame aukšte buvo jo apartamentai. Pro langą Efija galėjo žiūrėti tiesiai į jūrą. Krovininiai laivai lyg juodos dulkelės žydroje, drėgnoje Atlanto akyje plūduriavo taip toli, kad buvo sunku pasakyti, kiek jie iš tikrųjų nutolę nuo Pilies. Kai kurie gal tris dienas kelio, kiti – vos valandą.

Efija šitaip stebėjo laivą, kai jiedu su Džeimsu pagaliau nuėjo į jo kambarį. Jo vietą vandenyje žymėjo mirganti geltona švieselė – Efija vos išvelgė laivo siluetą, ilgą ir lenktą lyg išskobta kokoso žievė. Norėjo paklausti Džeimso, ką laivas gabena, ar jis atplaukia, ar išplaukia, bet buvo pavargusi nuo mėginimo suprasti jo fančių kalbą.

Džeimsas kažką jai pasakė. Kalbėdamas šypsojosi, siūlė taiką. Lūpų kampučiai vos pastebimai trūkčiojo. Ji papurtė galvą, mėgino pasakyti, kad nesupranta, galiausiai jis ranka parodė lovą kairiame kambario kampe. Ji atsisėdo. Prieš tą rytą išvykstant į Pilį, Baaba paaiškino, ką reikia daryti vestuvių naktį, bet atrodė, kad niekas to nepaaiškino Džeimsui. Kai jis prisiartinio, jam virpėjo rankos, ji matė prakaitą jam ant kaktos. Atsigulė pati. Pati pasikėlė sijoną.